

חגיגה ד

משה שווערד

1. רמב"ם יד החזקה הלכות עדות פרק ט

(ט) השוטה פסול לעדות מן התורה לפי שאינו בן מצות ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים וזורק אבנים בלבד אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים אע"פ שהוא מדבר ושואל כענין בשאר דברים הרי זה פסול ובכלל שוטים יחשב הנכפה בעת כפייתו פסול ובעת שהוא בריא כשר ואחד הנכפה מזמן לזמן או הנכפה תמיד בלא עת קבוע והוא שלא תהיה דעתו משובשת תמיד שהרי יש שם נכפים שגם בעת בריאותם דעתם מטרפת עליהם וצריך להתיישב בעדות הנכפין הרבה:

2. דף על הדף חגיגה דף ד עמוד א

בגמ': זכור להוציא את הנשים וכו' הא למה לי קרא - מכדי מ"ע שהזמן גרמא הוא וכו'.
בשער המלך (פרק י"ב מהל' ע"ז) הקשה קושיא נחמדה דמה הקשתה הגמ', הרי בלא הכתוב "זכור" היינו אומרים דנקיש בהפסוק רישא לסיפא, ונימא דכל דאיתנהו ב"לא יראו פני ריקם" איתנהו בראיה ויתחייבו נשים שפיר ע"כ

3. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חגיגה דף ד עמוד א

אלא טומטום ספיקא הוא מי איצטריך קרא למעוטי ספיקא. והקשו האחרונים (עיין טור"א) דהא ניחא לדעת הרמב"ם דספק דאורייתא מדאורייתא לקולא, שפיר דמאי בעי קרא לפטרו תיפו"ל דפטור מטעם ספק, אבל לדעת רוב הראשונים דספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא, תקשה דבעי קרא למיפטרא דאי משום ספק היה חייב להתמיר מדאורייתא.

והתוס' כתבו דא"א להביא קרבן מספק דלא ליתי חולין בעזרה, ומוסיף הטור"א דאע"פ דקרא דזכור קאי על עצם דין ראיית פנים ולא על הקרבן, וא"כ נימא דקרא אתי לפטרו מראייה שמספק אפשר היה חייב בה. מ"מ כבר כתב הרמב"ם והובא לעיל דדין ראיית פנים תליא בקרבן, ואם לא הביא קרבן גם ראיית פנים לא קיים, וא"כ הכא כיון דקרבן אינו יכול להביא מספק חולין בעזרה, א"כ ה"ג דפטור מראייה עצמה, דהרי אין שום קיום לזה בלא זה. [ועיי"ש שהאריך בדעת התוס' בפרטא דהאי דינא דראיית פנים].

4. ספר מגדים חדשים

והנה החו"ד ציו"ד (סימן קי ריש דיני ס"ס) כתב,
דעת הרמב"ם דספיקא דאורייתא לחומרא
מדרכנן, היינו דוקא בל"ת, אבל במצות עשה בקום
ועשה ספיקו להחמיר מה"ט ע"ש. וכן ס"ל להרבה
אחרונים, והוא להיפך מדברי הפמ"ג הנ"ל. וכתב
בספר שלמי רגלים כאן (אות נא), דלא קשה על
החו"ד משמעתי דמיירי במ"ע וקאמר אצטריך קרא
למעוטי ספיקא, דדברי החו"ד נאמרו דוקא בני
שמחייב בדבר בודאי יש ספק אי יאל או לא, אמרינן
דספיקא לחומרא וחייב לקיים המ"ע עד שיאל יד"ח
בודאי. אבל בספק אי נחייב כלל, אפילו בקום ועשה
הוי ספיקא דאורייתא מה"ט לקולא ע"ש. וראיתי

דמסוגיית הגמ' בשמעתיין ראייה לשיטת הרמב"ם שלא
נאמר ספק תורה להחמיר אלא מדרכנן ע"ש. אלא שיש
להעיר, לפי מש"כ הפמ"ג באו"ח (סימן יז א"א סק"ב,
וסימן שדמ מ"ו סק"א), דאף לדעת הרשב"א דספיקא
דאורייתא לחומרא מה"ט, היינו רק באיסור ל"ת,
דליף לה מדאצטריך קרא להמיר ספק ממזר מכלל
דבעלמא ספיקא לחומרא, אבל בחיוב מ"ע י"ל דספיקא
לחומרא מדרכנן לכו"ע ע"ש. ולפי זה לא היו נריקין
החוק' לטעמא דלא ליתי חולין בעזרה, דבלא"ה הוה
פטרין ספיקא ממ"ע, ונ"ב.

5. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חגיגה דף ד עמוד א

בגדר חיוב חינוך על הקטן עצמו

והתנן חוץ מחרש שוטה וקטן. והקשו האחרונים נימא דפטור דמשנתינו הוא על הקטן עצמו וחיוב דברייתא הוא על אביו, ונילף לה מהקהל, דיש חיוב על האב להביא בנו הקטן וליתן שכר למביאיהם.

והיה נראה בפשיטות דהרי במשנתנו איתא דמ"מ מדין חינוך מביאו מדרבנן, והשתא אי משנתנו אחיוב דידיה איירי ולא על אביו א"כ מאי שיאטיה דאביו כאן ואדרבה אי אביו יכול להביאו כבר חייב הוא להביאו קודם שהגיע לחינוך ואפילו למאן דס"ל דקטן שהגיע לחינוך מוציא הוא את האחרים ידי חובה במילתא דרבנן (עי' ברכות מ"ח ע"א) והיינו משום דהוה כחיובא דידיה וכך פסק השו"ע (או"ח קפ"ו ב' ועיי"ש בביאור הגר"א) מ"מ ודאי דיסוד דין חינוך הוא על אביו וזה חיוב של אביו ורק ס"ל להני ראשונים דכיון דמדין חיוב האב לחנך בנו הרי הבן העושה את הדבר הוה ליה כמחוייב בדבר מדרבנן וממילא יכול להוציא אחרים ידי חובה אבל בודאי שאין כאן חיוב בעצם עליו לבד. ודו"ק. (אמנם לכו"ע יש להזכיר את שי' הי"א דקטן שעשה עבירה בקטנותו צריך לעשות תשובה לכשיגדיל, עי' רמ"א ומ"ב סי' שמ"ג ובפ"ת יו"ד סי' שע"ו סק"ג).

6. תוספות על חגיגה דף ב/א

חוץ מחרש שוטה וקטן. אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ כדאמרינן בריש בכל מערבין (עירובין דף כז.) דהא תנא ושייר מקמץ ובורסי ומי שאין לו קרקע ומיהו אי משום הני לאו שירא הוה דפסול דגופא קחשיב לאפוקי הני דפסולין מחמת דבר אחר הוא משום אומנותו וכי תימא הא איכא חרש באזנו אחת וחגיר ברגלו אחת ובעלי קבין כל הני מכללא אתיין וטמא פשיטא ליה לפי שאינו בביאה אינו בהבאה וערל מרבין בגמרא כי טמא ואליבא דרבי עקיבא אבל כל הני דמתני' רבותא אשמעינן דבעינן מעוטא מקרא:

7. דף על הדף חגיגה דף ד עמוד א

בגמ': המקמץ והמצרף וכו' והבורסי פטורים מן הראיה וכו', שאין ראויים לעלות עם כל זכורך. הנה בעין משפט כאן (אות ד) ציין להרמב"ם שפסק דין זה דהמקמץ וכו' פטורים מהראי'. אך ברמב"ם (פ"ב דחגיגה ה"ב) המסומן שם פסק להדיא איפכא דהם כן חייבים בראיה, ודלא כסתמא דגמ' הנ"ל וצ"ע.

וראה בספר פניני רבינו הגרי"ז (עמ' מ"ג) ביאור יקר מהגרי"ז מבריסק ז"ל במה שאומרים במי שברך לעולה לתורה ברגלים: "ויזכהו לעלות לרגל עם כל ישראל אחיו" דההדגשה היא כנ"ל, שיזכה לעשות עם כל אחיו יחד, כי אם לא יכול לעלות עם אחיו - הרי פטור מהעליה לרגל בכלל וכנ"ל ודו"ק היטב ודפח"ח.

8. רמב"ם יד החזקה הלכות חגיגה פרק ב

(ב) המקמץ והוא שמלאכתו לקבץ צואת כלבים וכיוצא בהן לעבד העורות או לרפואה וכן המצרף נחשת במחצב שלו והעבדנין אע"פ שהן מאוסין מפני מלאכתן הרי אלו מטהרין גופן ומלבושן ועולין בכלל ישראל ליראות:

9. כסף משנה על הלכות חגיגה פרק ב הלכה ב

המקמץ וכן המצרף נחשת במחצב שלו והעבדנין וכו'. שם (דף ד') בברייתא אחרים אומרים המקמץ והמצרף נחשת והבורסי פטורים מן הראייה שנאמר כל זכורך יצאו אלו שאינן ראויים לעלות עם כל זכורך כלומר מפני שריחן רע. [1] ומשמע לרבינו דכיון דבלשון אחרים מיתניא משמע דרבנן פליגי עלייהו ומחייבי ונקטינן כוותייהו ואע"ג דבגמ' אמרינן ואלא קרא למאי אתא לכדאחרים לא מכרעא מילתא דליהוי הלכתא כוותייהו דאיכא למימר דרבנן דפליגי עלייהו דרשי ליה לדרשא אחריתי. [2] והר"י קורקוס ז"ל כתב דאחרים לא ממעטי להו אלא בעודם במאוסותם מפני שאינם יכולים לעלות עם כל זכורך אבל כשיטהרו מלבושיהם הרי הם כשאר כל אדם:

10. פתח עינים מסכת חגיגה דף ד עמוד א

ואלא קרא למאי אתא לכדאחרים דתנן אחרים אומרים המקמץ והמצרף וכו'. יש להעיר דמשמע דת"ק פליג על אחרים וא"כ לתנא קמא קרא למאי אתא. ותו הברייתא אמאי קתני כל לרבות הקטנים. ואפשר דת"ק סבר דהמקמץ והמצרף וכו' יכולים לעלות כשיטהרו שעלו מן הרחצה כמ"ש הרמב"ם ופסק כת"ק. ומזה נשמע דאחרים פוטרים אף כשיטהרו וטעמא דלא אפשר שישאר שמץ מנהו מהריח והאסטנסים ההולכים דבקו צערי"ם ואינם יכולים

לעלות עם כל זכורך דיש בהן אסטנסים. ולת"ק אתי כל זכורך דהמקמץ וכו' אינם עולים עד שיטהרו דכשהם נטהרים יכולים לעלות גם עם אסטנסים בדוחק או שהאסטנס ירחיק עצמו מעט מהם. וכן ס"ל לת"ק דבריתא וסבר דכשיטהרו סברא ולא צריך קרא אלא אתא לומר דלכשיטהרו ויכולים ללכת עם כל זכורך חייבים. ומשו"ה לא קפיד ונקט קטנים לקצר ודוק הטב:

11. תוספות על חגיגה דף ב/א

הכל לאתויי מאי לאתויי מי שחציו עבד וכו'. ואליבא דמשנה אחרונה אע"ג דמתניתין קאמר איפכא כדדייק בגמרא (דף ד.) מלשון שאינן משוחררים דחצי עבד פטור מ"מ מתרץ רישא לחיוב לפי מה דסבירא ליה השתא ואדיוקא לא חש אלישנא דעבדים שאינן משוחררים:

12. רש"י על חגיגה דף ד/ב

מפני - שאין הולכין בלא מנעל, דאין אדם נכנס להר הבית במנעלו, דכתיב מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי:

13. תוספות על חגיגה דף ד/ב

כי תבואו לראות פני. פירש רש"י דנפקא ליה מדכתיב רמוס חצרי דמשמע דהולך במנעליו ותימה הוא דבפרק הרואה (ברכות דף סב:) מפיק ליה מדכתיב של נעלך ויש לומר דהתם עיקר אבל הכא ניחא ליה לאתויי ראייה דכתיב כי תבאו לראות וכו':

14. תוספות מסכת חגיגה דף ד עמוד ב

דכתיב ובאת שמה והבאתם שמה - והא דאמרין (פסחים דף סב.) ערל וטמא משלחין קרבנותיהן דאע"ג דליתנהו בביאה התם מיירי בנדרים ונדבות שאין קבועין זמן בהבאת רגלים והאי קרא לא משתעי אלא בעולת ראייה דבעינן ביאה... והתם הארכתי בדבר לפרש מההיא דערל וטמא משלחין קרבנותיהן ולא בעינן סמיכה...

15. ספר אור הישר

שם רב הונא כי מטי להאי קרא יראה יראה בכי אמר עבד שרבו מצפה לו לראותו יתרחק מטנו דכתיב כי תבאו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי. ולכאורה אמאי לא קאמר דכי הוה מטי להאי קרא שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה' הוה בכי, אבל השתא משמע דכל בכייתו הוה תלי בקרי וכתיב דיראה יראה, ואם לא היה הפרש בין הקרי והכתיב או לא הוה בכי, אכן י"ל דבזה הרגיש רב הונא סוד סיח ההפרש בין הקרי והכתיב, דגם בשעה שעלו לרגל לא כל הדעות היו שוות בעלייתן לרגל, אף יקיימו אותו בפועל ובמעשה אבל הלב יודע אם לעקל אס לעקלקלות. בודאי היו מי שקיימו מיסע וז לכך פרטיה ודקדוקיה בכך לבבם ובכל נפשם, ובכל הזמן מרגל לרגל היו מחכים בכליון עינים ומכינים א"ע במיטב קרבנות ההג להביאם לעזרה, וציררו כסף מע"ש בידיהם להוציאם בירושלים, וכן היו מקדימים בבואם ומאחרים בצאתם לחיבת הקדש שהיה מושרש בלבבם, ויש שלא היו בזריזות כ"כ אבל עכ"פ קיימו אותה לשם מצוה, אולם נמצאו

ג"כ שלא לשם מצוה היו באים אלא לשם כבוד או מסחר וכדומה, ועליהם אמר הכתוב כי תבאו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי, ולפ"ז מובן דלפי ערך ההכנה לראות פני השכינה בעלותו לרגל, כמ"כ באותה מדה תופיע עליו השפעת הקדושה והשראת השכינה כפי מדתו שהכין, וכ"ז מורגש בהקרי והכתיב של יראה יראה, דדרשו חז"ל כדרך שבא לראות כך בא ליראות, לרמוז בזה על אותה מדה שנמדדת נגד כל אחד ואחד כנ"ל, ועפ"ז מה יקרו דברי חז"ל באמרם דרב הונא בכי כי מטי להאי קרא דיראה יראה, דבזה לוסה כל טיב מצוה זו בערך כוונת המקיימים, אס כמצות התורה באמת, או באופן אחר ח"ו, שהנביא קרא שהוא רק לרמוס חצרות ה'.

16. מהרש"א על חגיגה דף ד/ב

וזבחת שלמים ואכלת עבד כו'. השלמים הם קדשים ואכילתן לישראל משלחן גבוה קא זכו לשום להם שלום ביניהם ולבין אביהם שבשמים שעל כן נקראו שלמים ועתה נתרחקו ממנו שנאמר למה לי רוב זבחיכם ר"ל דומות למרובות כמו שמפרש שבעתי עולות גו' ועתודים לא הפצתי:

17. ספר אתון דאורייתא - כלל ב

והנה מה שהקשיתי בתידושי אלה אמה שחידשתי דבתרומה כהנים משלחן גבוה קזכי מהא דהמקדש בתרומות מקודשת ואלו המקדש בחלקו אינה מקודשת משום דמשלחן גבוה הוא דקזכי וא"כ מוכח דבתרומה לאו משלחן

גבוה קזכי הנה הדבר הזה יוקשה גם על התשב"ץ ז"ל שכ' בס' זוהר הרקיע במ"ע חרוז נ"ז בענין ביכורים וז"ל ונתניתן לכהן נראה שאינה נמנית (למצוה) שהרי משלחן גבוה קזכי שהם טעונין הגשה עכ"ל וא"כ כיון דביכורים כהנים משלחן גבוה הוא דקזכי א"כ יוקשה ג"כ ממשניות ערוכות בביכורים פ"ב מ"א ופ"ג מ"ב דביכורים הם נכסי כהן לקנות בהן עבדים לקרקעות וכו' ע"ש אולם באמת אין זה קושיא כלל דנהי דמשלחן גבוה קזכי והגבוה נותנם להם עכ"ז הגבוה נותן להם הביכורים שיהי' שלהם לגמרי משא"כ בקדשים שפיר אמרו דאינה מקודשת מטעם דכהנים משלחן גבוה וכו' וזה משום דבקדשים גם בשעת אכילה אינה שלהם רק משלחן גבוה וכו' ואוכלים אותם רק בתורת התארחות

אצל גבוה ואינם שלהם כלל וכדיליף בקידושין דנ"ב ע"ב מקרא ע"ש וכמו שהעליתי במסקנא באמת בתידושי אלה החילוק הזה בין קדשים לתרומה: ויש לתמוה טובא מרש"י תמורה ד"ח ע"א ד"ה דאי בבעל מום שכ' וז"ל דבשלמא בבכור נבי כהן איכא לאפלוגי בין תם לבע"מ משום דתם איכא למימר לא זכי בי' כהן אלא משלחן גבוה והיינו מהקטרת אימורים ובע"מ דלית לי' הקרבה זכי לי' רחמנא מיד אבל גבי שלמים דישראל ליכא למימר לישראל משלחן גבוה קזכי הילכך לא שנא תמין ולא שנא בעלי מומין מחיים זכי בהו עכ"ל הרי דברי רש"י אלה סותרים לכל דבריו הקדומים שמבואר בהם דגם בבעלים ישראלים אמרי' משלחן גבוה קזכי וע"ע ברש"י ערכין דל"ד ע"א דאהא דאמר התם מי דמי קדשי' (שהכהן אוכל) לאו ברשותו הכא (בשדה החרם) ברשותו ופירש"י קדשי' לאו ברשותו ולא מכה דידי' קשקיל להו אלא מקריב אימוריהם הכא ברשותו כלומר מכה דידי' קשקיל להו ולא משלחן גבוה בשכר עבודה עכ"ל ומבואר בזה דלא שייך משלחן גבוה קזכי כ"א בשכר עבודה וא"כ קשה ג"כ מכל הנך דוכתי שהבאתי דס"ל לרש"י ז"ל דגם בבעלים ישראלים אמרי' משלחן גבוה קזכי אע"ג דלא עבדי עבודה:

וע"ע בש"ס חגיגה ד"ד ע"ב ר' הונא כי הוי מטי להאי קרא בכי וזבחת שלמים ואכלת שם עבד שרבו מצפה לאכול על שלחנו יתרחק ממנו דכתי' למה לי רוב זבחיכם יאמר ד' ע"כ הרי מפורש בזה דגם בשלמים הבעלים ישראלים אוכלים על שלחן גבוה וכדקאמר עבד שרבו מצפה לאכול על שלחנו וכו' והוא ממש כלשון משלחן גבוה קזכי המוזכר בכמה דוכתי באכילת קדשים:

18. מהרש"א על חגיגה דף ד/ב

ומה תוכחה של ב"ו כך כו'. ואע"ג שלא אמר להן כלל יוסף מענין תוכחה מ"מ היו יראים שיבא הוא אחר כך להוכיחם על מה שעשו לו ונבהלו מפני הבושה שלא יוכלו לעמוד בתוכחתו:

19. בית הלוי על בראשית פרק מה פסוק ד

במדרש רבה (צג יג) איתא על פסוק זה אמר אבא כהן ברדלא אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה יוסף קטנן של שבטים לא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו לכשיבא הקב"ה ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא שנאמר (תהלים נ) אוכיחך ואערכה לעיניך על אחת כמה וכמה. וכבר דברו רבים לבאר זה המדרש וכוונתו. גם יש להבין מה תוכחה שהיה כאן להשבטים. רק נבהלו מההודעה הפתאומית שלא עלה על דעתם כלל שזהו יוסף. וגם יש להבין מה שחלק המדרש לשנים ואמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה מהו דין ומהו תוכחה. וגם שארי דברי המדרש שהאריך בלשונו ואמר לכשיבא הקב"ה ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך. ויש להבין אומרו לפי מה שהוא וגם מהו הראיה מן הפסוק:

ואת אשר נראה בזה דהמדרש מפרש דפסוק זה לא אמרו יוסף בגדר פיוס לאחייו כלל. ותדע דאח"כ בהפסוק השני אחר שנבהלו מפניו אמר להם שנית אני יוסף אחיכם הזכיר להם אחוה שהוא הוראה להם שאוהב אותם ומחשבם לאחים. ובפסוק ראשון לא אמר להם רק אני יוסף ולא הזכיר להם אחוה ואהבה כלל.

ובהודע להם שהוא יוסף לא היה להם שום פיוס רק אדרבה עוד נתוסף להם יראה ופחד בהודע להם שזה האיש הנלחם עמם עד עתה ומבקש עליהם עלילה בחנם הרי הוא יוסף שגמלו לו רעה והן עתה נפלו בידו וביכולתו לעשות בהם כרצונו ובודאי לפי השכל נקם ינקם והרי גם אח"כ כשכבר ראו טוב לבו עליהם ומ"מ כשמת יעקב חזרו להפחד ממנו ואמרו אולי ישטמנו יוסף והשב ישיב גו' ואף כי עתה בודאי דנפל הפחד עליהם וע"כ נתייראו ונבהלו מפניו ולא יכלו לענות אותו. וגם מה שאמר להם העוד אבי חי ג"כ מפרש המדרש דלא היה בגדר שאלה כלל וכמו שכתבנו למעלה דלא היה מקום לשאלה כזו כלל עתה. רק המדרש מפרש ליה שהוא בגדר תמיה ופליאה, ה' התימה, ואמר להם בלשון תמיה אני יוסף העוד אבי חי כמתמיה ואומר אני מבין היאך יכול אבי לחיות עד עתה מרוב צערו שאינו יודע ממני עד עתה. ובדברים אלו נטמן ברמז שאלה גדולה להם וגם סתירה על כל טענותיו של יהודה בויכוחו, דכל טענותיו של יהודה היה מצערו של יעקב שיגררום לו בלקיחתו את בנימין וא"כ הרי קשה עליהם מדוע לא חששו הם לצערו של אביהם ומכרו ליוסף. וגם דאם יכול לחיות בלא יוסף כן יהיה יכול לחיות בלא בנימין. וזהו אחרי שהגדילו לפניו גודל הרחמנות של אביהם כשיקח ממנו בנו אהובו סידר להם מעשה עצמם ונבהלו מתוכחתו ולא יכלו אחיו לענות לו על תוכחתו כי הוא סתירה וקושיא עליהם מעצמם על עצמם, וזהו שסיים המדרש לכשיבא הקב"ה ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא, דקדק ואמר לפי מה שהוא דגם ביום הדין יהיה התוכחה לכל אחד ממעשיו על מעשיו ויהיו מעשיו נתפסים ממעשיו היאך הם סותרים זה את זה דעל כל עון וחטא בפני עצמו סובר האדם שיש לו קצת תירוץ דהרי כל דרך איש ישר בעיניו (משלי כא), ולמשל מי שאינו נותן צדקה סובר בדעתו שיש לו תירוץ כובד ודוחק הפרנסה וריבוי ההצטרכות של הכרחיות מבני ביתו עד שאין בכחו לפזר על אחרים, והגם דאין זה תירוץ מספיק כלל וכמו שאמרו במסכת גיטין (דף ז') אם רואה אדם שמזונות מצומצמין יעשה מהם צדקה ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה יעשה צדקה, מ"מ קצת תירוץ ודיחוי הוא דהרי אינו לדמות עונש העשיר הקופץ ידו מצדקה לעונש המגיע לעני שאינו נותן צדקה. וא"כ בתירוץ זה הרי יוקל עונשו הרבה. אמנם מראים לו ממעשיו אשר במקום אחר פיזר הרבה ממון עבור דבר שאינו הגון כמו להשיג איזו תאוה האסורה או כבוד או עבור מחלוקת וכמה ממון מפזר ללמד לבנו דברים שאינם הגונים ומדוע בעסק העבירה לא עצרוהו כובד הפרנסה ונסתר בזה התירוץ ויגדל עונשם כפלים, וזהו שאמר במדרש ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא דהתוכחה יהיה לכל אחד ממעשיו. וזהו שאמר הכתוב (ירמיה ב') תיסרך רעתך ומשובותיך יוכיחוך, דהרע שעשה היא עצמה היא מוסר ותוכחה לעבירה אחרת שעשית. וזהו שחלקם המדרש לשנים יום הדין ויום התוכחה דדין הוא על עצם העבירה והתוכחה הוא הוכיח שמראים לו ממעשה אחרת על זו ויגדל העונש עליהם עד שאין לו גם קצת התירוץ שהיה דומה לו להנצל על ידו וכמו שנתבאר...

וכן הוא בענייני לימוד התורה אשר הרבה מהאנשים פוטרם עצמם מחיוב הלמוד יען כי שכלו אינו מוכשר להשיג לימוד התורה יען כי הוא בטבע גס השכל. אבל כשנתבונן רב השכל נמצא בו בעסקיו בענייני עולם הזה לרמות ולהשיג פרנסתו וכמו דאיתא בתנא דבי אליהו זוטא פרק י"ד וז"ל פעם אחת הייתי מהלך ממקום למקום ומצאני אחד שלא היה בו לא מקרא ולא משנה והיה מתלוצץ כנגדי ואמרתי לו בני מה אתה משיב לאביך שבשמים ליום הדין אמר לי רבי יש לי דברים שאני משיב בינה ודעת לא נתנו לי מן השמים שאקרא ואשנה אמרתי לו מה מלאכתך וא"ל צייד כו' אמרתי ומה להביא פשתן ולארוג מצודות ולהשליך לים נתנו לך דעת ולדברי תורה שכתוב (דברים ל') כי קרוב אליך הדבר מאד לא נתנו לך דעת מיד היה מרים קולו ובוכה אמרתי לו אל ירע לך שכל באי עולם הם משיבין תשובה זו על אותו ענין שהם עוסקים בו אבל מעשיהם מוכיחין עליהם כו' עכ"ל. וכל זה מבואר כדברים הנ"ל:

20. תוספות על חגיגה דף ד/ב

דליכא מילתא דכתיב באורייתא דלא קיימתיה. לא בעי למימר שיעיד לו שקיים הכל דמנא ידע והא לא היה בדורו אלא היה אומר כך וכך דרשתי ועשיתי מעשה בוא והעידני שכן למדת גם אתה:

21. צל"ח על חגיגה דף ד/ב

לפי זה קשה האיך היה שמואל מתפאר בעצמו דליכא מילתא דכתיבא באורייתא דלא קיימתי, הלא היה עובר על זה דמורה הלכה בפני רבו. אלא דאכתי חל עלינו לבאר היכן רמיזא באורייתא דאסור להורות הלכה בפני רבו, שמא מדאורייתא לא היה חטא ושפיר היה מתפאר:

22. ספר מגדים חדשים

וראייתי למהרש"ו ז"ל בספר עץ הדעת טוב (פ' בזהר), שכתב לבאר ענין הדין שנתיירא שמואל, והוא שהנשמה בכל עת שעולה למדריגה יותר גבוה, דנין אותה מחדש. וז"ל בכל זמן עלייתה ממדריגה למדריגה יותר עליונה, חוזרת לתחשבוני על דברים יותר דקים כפי בחינת מעלת אותה המדריגה, והוא סוד שמואל שאף שעבר זמן שמת, נתיירא מן החשבוני והדין ע"ש. וכ"כ עוד בפע"מ (שער התפילין פ"י), וז"ל בכל פעם ופעם מעלין אותו ממדריגה למדריגה אפילו לאחר כמה שנים, חוזרין להענישו על מנוות ודקדוקים, כי כפי גדר עליונה כן מדקדקין עמו, ולכן אין מנוחה לדקיקים לעוה"ב, כי רוצין להעלותם ממדריגה למדריגה, ואפילו שמואל הנביא היה מתיירא מן הדין כשהעלה אותו בעלת אוב אחר כמה חדשים למיתתו ע"ש. וע"ע להרחי"ד ז"ל בספר לב דוד (פ"ו) שהעתיק מכת"י מהרש"ו ז"ל, וז"ל ועל דרך זה תתכן ששמואל הנביא למה הרגזתני לעלות, כי נתיירא מיום הדין, כי לפוס גמלא שיחנא, ונקודה קטנה אצלו הו' חילול ה' גמור שאין לו קצבה, ואם לא נהר מלעשות תשובה עליו היה נריך ח"ו גיהנם ולכן נתיירא ע"ש.

אחרת מקבל עונש על קלי קלות, אשר במדריגה שהיה עד עתה לא הזיקו לו כלל כי עתה נריך זהירות יותר מבתחילה. וכידוע מענין שמואל כשהעלהו שאל ע"י בעלת אוב, היה ירא ואמר דילמא לדינא מתבעינא ולקח עמו את משה רבינו ע"ה, אעפ"י שזה היה כמה ימים אחר פטירתו וראה כבר שאין עליו דין, היה ירא אולי רוצים להעלותו למדריגה יותר גדולה ע"ש. וכעין זה

וב"ב בערבי נחל (שבת שובה דרוש ב') וז"ל אמרו רז"ל הדקיקים אין להם מנוחה אפילו בעוה"ב שנאמר ילכו מחיל אל חיל, הכוונה כי שכל עוה"ב הוא דבר שאין לו סוף, ובכל עת הנשמה מתמרפת לעולם לעלות למדריגה יותר גדולה מבתחילה, ואז נריכה זיכרון יותר מבתחילה ונדונת הנשמה אז. ואפילו הדקיק שהיה כמה שנים בגן עדן כשרוצים אח"כ להעלותו למדריגה

23. משך חכמה על דברים פרק ל פסוק ב

חגיגה דף ד' ר"א כי מטי להאי קרא בכי ויאמר שמואל כו' דאזיל שמואל ואתיא למשה בהדיה, ובויקרא רבה פ' כו (סימן ז) והרי דברים ק"ו מה שמואל שכתוב בו וידע כל ישראל מן ועד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא לד' ע"י שהיה סבור שהוא יום הדין נתיירא אנו עאכו"כ. הענין, כי אם האבות סבה הן חטא הבנים אז נענשין הן

בעון הבנים. ואם אין סבה לחטא הבנים אז אין נענשין, והנה בעלי כתיב (שמואל א' ג, יג) ולא כיהה בהם, אבל שמואל שהוכיח לאנשי דורו ושפט לכל ישראל ועלה מביתו מימים ימימה, א"כ איך יתכן שיוכיח לאחרים ולא לבניו, רק כתיב (ע"ש ח, ג) ולא אבו הלך בדרכיו, שהבחירה חפשית והם לא רצו, וכל ישראל ידעו כי נאמן שמואל לנביא לד' ואין בזה חלול השם שכל ישראל ידעו ששמואל אינו סבה לחטא בניו. והנה שמואל היה סבור שהוא נתבע לדין, שדימה כי עון בניו מתבקרים והוא נענש עבורם, ואין הקב"ה דן אלא בשעת מעשה (ראש השנה טז): וכמו דכתיב באשר הוא שם, וכ"ו שבניו לא נתבקר פנקסם שלא חטאו כ"כ אינו מתבקש לדין, וכיון שחטאו אז נתבקש לדין, לכן קרא למשה בהדיה, וכדאמר במדרש סוף חקת זה אחד מג' דברים שאמר משה לפני הקב"ה ואמר לו כו' כשאמר לו הקב"ה פוקד עון כו' אמר משה רבש"ע כמה רשעים הולידו צדיקים כו' וכן נאה שיהיו הצדיקים לוקין כו' אמר לו הקב"ה למדתני חיך שאני מבטל דברי ומקיים דבריך שנאמר לא יומתו אבות על בנים וחיך שאני כותבן לשמך שנאמר ככתוב כו', לכן בקש שיבוא משה בהדיה, שהוא נצח כביכול להשי"ת בדבר זה שכשאין סבה מהאבות לבנים אל החטא אינם נענשים לא בנים בעון אבות ולא אבות בעון בנים. ודו"ק.

24. שו"ת רדב"ז חלק ג סימן תרמב

(אלף סז) שאלת ממני ידידי אודיעך דעתי על ענין בעלת אוב שהעלתה את שמואל הנביא אעפ"י שאמרו בתלמוד תוך שנים עשר חדש היה מ"מ קשיא לך איך יש כח ביד בעלת אוב להעלות נפש הצדיק בתוך הגוף ולהורידה ממחיצתה אפילו בתוך י"ב חדש והלא מחיצתה למעלה ממחיצת המלאכים איך שיהא קשה עלי לקבל דבר זה עד שתאיר עיני:

תשובה כל ימי הייתי מצטער על דבר זה אעפ"י ששמעתי שזה היה עונש לשמואל על שלא העביר הוא את האבות מן הארץ עד שבא שאול המלך והעבירם והיתה לו מדה כנגד מדה ח"ו להאמין דבר זה על שמואל דכתיב ביה קרא משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו שיהא לו עונש כזה. ולכן לא נתייבשה דעתי אלא במה שאכתוב לך אחר שאקדים לך שתי הקדמות בקוצר. אחת שכח הבעל אוב הוא להכניס כח מכחות הטומאה בגוף המת והוא מספר לו עתידות שהם קרובות אשר שומעין מהכרוז ומה שיאמת לך הקדמה זו הוא מה שאמרו שהמת מדבר מבין שחיו וכבר ידעת כי בית השחי ובית הערוה הם משכן לכחות הטומאה ולפיכך אין קולו אלא ממקומו ועל כן הוא קול נמוך כיון שאין יוצא דרך הגרון והפה. ועוד ראייה שעולה דרך מרגלותיו דרך קלון וטומאה שלא כסדר הבריאה והיצירה הקדושה ועל כן כל העולים על ידי האוב עולים ורגליהם למעלה. עוד הקדמה שנית כי גוף ואיברי הנביא או הצדיק או השלם הם כסא לקדושה עליונה ואפילו אחר מיתתו הגוף ההוא יש בו קדושה רבה וכל כחות הטומאה תאבים ליכנס אבל הנשמה הטהורה פוקדת אותה כל השנה כולה ועולה ויורדת עד שכלה הגוף ושוב עולה ואינה יורדת:

ועתה יתבאר לך היטב שאלתך כי כאשר שאל שאול לבעלת אוב להעלות את שמואל והיא עשתה פעולותיה וקסמיה וקטרותיה והשבעותיה להכניס בגופו של שמואל הנביא כח מכחות הטומאה כפי הכח והסגולה שיש בפעולה ההיא וראה הקב"ה שהיה מזומן הכח ההוא להכנס בגוף הטהור והנקי לטמאן רמז לנשמתו של שמואל הנביא שתכנס לגוף כאשר בתחלה לא בכח הבעלת אוב ח"ו אלא במצות הקב"ה כי אמר מוטב שתטרח ותתרגו נשמת הצדיק ממה שיכנס במשכן הטהרה דבר טמא וזהו שאמרה אלהים ראיתי עולים מן הארץ כי הכירה שאין זה כשאר הפעמים אלא אלהים שהוא דבר קדושה ולא כדרך שאר העולים שעולים דרך הרגלים אלא כדרך העולים וראשם זקוף למעלה דרך מעלה וכבוד ובזה הכירה כי שאול היה השואל כי חשבה לכבודו לא עלה אלא שמואל בעצמו לא רוח אחרת. וזהו שאמר לו שמואל לשאול למה הרגזתני להעלות אותי נמצאת למד כי לא היה בכח בעלת אוב להעלות את שמואל ולהרגיזו ממנוחתו אלא במצות הבורא לתקנת גופו ולטהרתו לא ח"ו מפני עונש ואפילו זה לא היה אפשר אלא בתוך י"ב חדש שעדיין הנשמה יש לה קצת יחוס ושייכות עם הגוף אבל לאחר י"ב חדש לא אפשר שכבר נכנסה למחיצתה ועוד שכבר הגוף כלה. ודברים של טעם הם ומיישבים את הלב בנויים על הקדמות אמיתיות ואל ילוחו מעיניך. והנראה לע"ד כתבתי:

25. ערוך השולחן יורה דעה סימן שסג:א

אמרינן בירושלמי פ"ב דמ"ק [ה"ד] דאין מפנין את המת והעצמות לא מקבר מכובד לקבר מכובד ולא מקבר בזוי לקבר בזוי ולא אפילו מבזוי למכובד וכ"ש ממכובד לבזוי שהבלבול קשה למת ומי לנו גדול משמואל הנביא ואמר לשאול למה הרגזתני להעלות וגו' שמתירא מפני הדין וסימן לדבר ישנתי אז ינוח לי ומי"מ לתוך שלו כלומר להניחו בתוך בני משפחתו מותר אפילו ממכובד לבזוי לפי שערב לו לאדם לנוח אצל בני

משפחתו וכן לטלטלו מקבר ח"ל לא"י מותר דכתיב וכפר אדמתו עמו ומטעם זה יש נוהגין לתת מעפר א"י בקבר וכן משמע במדרש תנחומא פרשת ויחי ע"ש ופשיטא דאם מוציאין אותו כדי לקברו בקבורת ישראל דשפיר דמי וכן ממקום שאינו משומר למקום משומר וכיוצא בזה שעושה לטובת המת:

26. פתח עינים מסכת חגיגה דף ד עמוד ב

רבי אמי כי מטי להאי קרא בכי בקשו צדק בקשו ענוה וכו' אפשר במ"ש בש"ט מז' י"ז ע"פ אני בצדק אחזה פניך דצדק היא התורה וידוע מ"ש פ"ק דעירובין דהלכה כב"ה מפני שנוחים ועלובים ואמרו פ"ק דסוטה שהעניו מרכבה לשכינה ואמרו פ' קנין תורה אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. והכא הכתוב אומר בקשו צדק שהיא התורה בקשו ענוה שיהיה עניו בשלמות שהוא ירדוף אחר הענוה. וכשיש בו תורה וענוה מכויין לאמיתה של תורה והוא בן חורין והוא מרכבה לשכינה וכתוב אולי תסרתו ולכך בכי ר' אמי כולי האי ואולי והלא התורה והענוה דין הוא להגין עליו כמדובר:

27. ספר מגדים חדשים

מי איכא ראזיל בלא זמניה אין כי הא דרב
ביבי בר אבבי כו'. בתשו' מהרי"ל (סימן נ'),
הציא ללמוד מכתב לענין שצריך לצרוח מן העיר צעק
הדבר, לחזיק צדק עוצדא דטעי שלוחיה, כל שקן
צכה"ג דאיתיהיב ליה רשותא, ורשינן מאל תלאו איש
מפתח ביתו עד צקר, כיון שניתן רשות למשחית אינו
מזמין כו'. וכתב דמ"ש צסנהדרין (כט א) שצ שני הוה

28. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חגיגה דף ד עמוד ב

סתרי תורה

זיל אייתי לי מרים מגדלא שער נשיא וכו'. יש כאן הרבה דברים תמוהים חדא היכי יטעה בין מרים למרים, ועוד וכי נתנו לו כח גם להחיות, שהרי שאל אי אהדרה, ועוד כהנה וכהנה, ובודאי מימרא זו היא מסתרי תורה.

אולם הר"ח כתב ויש מי שאומר כענין חלום ראה דברים הללו, ולא עוד אלא רב ביבי בן אבבי היה מתעסק בראית שדים, לפיכך יש לומר כדרך הזו ראה ואין סומכין עליו. ופתרון יש נספה בלא משפט כגון אדם שהרג את חברו.

[ועי' אוחה"ק פ' וישב ל"ז, כ"א על הפסוק שראובן הציל את יוסף מידם וכו'. והדברים ידועים, וצ"ל דודאי ל"ש בסתם אלא בכה"ג שכבר נתחייב מיתה בידי"ש אלא שהקב"ה מאריך לו אף ביותר וכו', ובזה שייך שילכד במעקשות ב"א, אבל ל"ש כזאת בחף מכל פשע, ועי' בספר החינוך מצוה רמ"א לגבי לא תקום וכו', וצ"ב].

נחפשה דרכינו ונחקורה ד' נצבים תשליא

חייב אדם לפשפש ולמשמש במעשיו, ככתוב "נחפשה דרכינו ונחקורה", ובפרט בערב יום הדין. וחייב החיפוש והחקירה אינו למצוא את עוונותיו ואת פשעיו בלבד, אלא חייב לבדוק ולהתבונן בדרך עבודת ד' אשר לו אם אינו שוגה בה, ושמה ח"ו כל דרכו בשקר יסודה, וטעה בה בחושבו כי דרך זו היא הרצוי להקב"ה, וכל מה שעמל וטרח בה לא ה' אלא להעמיד ולקיים את טעותו, ואעפ"י שה' שוגג, וכונתו היתה לשמים לפי טעותו, מ"מ כיון שלא חקר ולא התבונן היטב לדעת אם דרכו נאמנה אם לא, הרי כל מה שטרח בה וכל מה שמסר נפשו עליה יותר, יותר הוא נענש על כל זה.

וכבר נזכר בדברינו כמה פעמים דברי הגמ' ביומא (דף יט ב') "ת"ר מעשה בצדוקי אחד שהתקין מבחוץ והכניס, (בהיכל היו נותנין אותה צדוקין על האש ואח"כ מכניסין, שהיו דורשין אל יבא כי אם בענן, רש"י), ביציאתו ה' שמח שמחה גדולה, פגע בו אביו, א"ל בני אעפ"י שצדוקים אנו מתיראין אנו מן הפרושים, א"ל כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה כי בענן אראה על הכפרת, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, עכשיו שבא לידי לא אקיימנו, אמרו, לא היו ימים מועטים עד שמת והוטל באשפה, והיו תולעים יוצאים מחוטמו", פירש"י "מחוטמו שהוא ראשון לאברים ליכנס לבית".

הרי מסר נפשו הצדוקי הזה על טעותו, ומסירות נפשו היתה כמדת ר' עקיבא להבדיל, ומה מרה נענש על כך, שמת והוטל באשפה כבזיון נורא, והתולעים זועקים ומכריזים על טעותו ע"י שיצאו מחוטמו וכפירש"י, והעונש הגיע אליו לא על חטאו בלבד, אלא אף על מה שמסר נפשו על טעותו.

והדברים מבוארים להדיא בתרס' חגיגה (ד' ב' בד"ה דליכא), דאמרי' התם "ר' אלעזר כי מטי להאי קרא בכי, "ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני לעלות אותי", ומה שמואל הצדיק ה' מתיירא מן הדין, אנו על אחת כמה וכמה, שמואל מאי היא, (מנא לן דמתיירא, רש"י), דכתי' ותאמר האשה אל שאול אלק-ים ראיתי עולים, עולים תרי משמע, חד שמואל ואידך דאזל שמואל ואתייה למשה בהדיה. אמר לי' דילמא ח"ו לדינא מתבעינא, קום

בהדאי דליכא מילתא דכתבת באורייתא דלא קיימתי", וכי התוס' שם "לא בעי למימר שיעיד לו שקיים הכל, דמנא ידע והא לא ה' בדורו, אלא ה' אומר כך וכך דרשתי ועשיתי מעשה, בוא והעידני שכן למדת גם אתה".

שמואל הנביא מתיירא מן הדין, אבל אינו מתיירא מחטאים ומפשעים, אלא "כך וכך דרשתי ועשיתי מעשה", ומי יודע אם כיון לאמתה של תורה, ולכן קרא למשה רבינו שיעיד כי האמת אתו, "בוא והעידני שכן למדת גם אתה", והוא רצון ד' באמת.